

- і туризму України, Харк. держ. акад. культури.* — Х. : ХДАК, 2009. — 195 с.
16. Харьковский государственный институт культуры 1929–1979. — Х. : ХГИК, 1979. — 70 с.
17. Шемаева А. В. Влияние Ассоциации современных информационно-библиотечных технологий на формирование региональной инновационной политики / А. В. Шемаева // Харьковський регіон: пошук стратегій оптимального розвитку : матеріали наук.-практ. конф. 19 жовтня 2005 р. — Х. : ХДНБК, 2006. — С. 98–102.

Надійшла до редколегії 13.09.2011 р.

УДК 025.2(477)

**М. П. ВАСИЛЬЧЕНКО,
Н. М. КУШНАРЕНКО,
А. А. СОЛЯНИК**

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ БІБЛІОТЕЧНОГО ФОНДОЗНАВСТВА

Висвітлюється історія становлення й розвитку харківської наукової школи бібліотечного фондознавства, її роль у формуванні галузевого науково-освітнього простору.

Ключові слова: харківська школа бібліотечного фондознавства, історія українського бібліотекознавства, етапи розвитку українського фондознавства.

Освещается история становления и развития харьковской научной школы библиотечного фондоведения, ее роль в формировании отраслевого научно-образовательного пространства.

Ключевые слова: харьковская школа библиотечного фондоведения, история украинского библиотековедения, этапы развития украинского фондоведения.

History of the formation and the development of Kharkov science library collections school is analyzed, identified its role in forming of the branch of scientific and educational space.

Key words: Kharkov science library collections school, history of Ukrainian library science, stages of Ukrainian library collections science development.

Однією з найвідоміших, найпотужніших і найавторитетніших наукових шкіл у галузі українського бібліотекознавства є харківська школа бібліотечного фондознавства, яка об'єднує декілька поколінь дослідників, що зробили значний внесок у розвиток теорії і практики формування бібліотечних фондів. Біля джерел цієї наукової школи здобутки таких відомих бібліотекознавців, як Х. Д. Алчевська, Л. Б. Хавкіна, К. І. Рубинський, М. А. Годкевич, Б. О. Борович, Д. А. Балака, Н. Я. Фрідьєва та ін.

Мета статті — визначити якісні ознаки основних етапів розвитку харківської наукової школи бібліотечного фондознавства, з'ясувати її роль у формуванні галузевого науково-освітнього простору.

Перші вітчизняні фондознавчі студії кінця XIX — початку XX ст. мали теоретико-прикладну спрямованість, але в умовах відсутності системних знань про бібліотечний фонд їх значення складно переоцінити. Так, діяльність Х. Д. Алчевської, що спрямовувалась на комплектування найзістовнішого за складом фонду навчальної бібліотеки Харківської приватної жіночої недільної школи, видання під її керівництвом критичного тритомного покажчика книг «Що читати народу?» (1884–1906), який використовувався як бібліографічна модель для комплектування фондів бібліотек народних домів та читалень, є суттєвим внеском у теорію відбору й принципів формування бібліотечних фондів. Не випадково цей покажчик високо оцінили зарубіжні бібліотекознавці на Всесвітній Паризькій виставці 1889 р.

Фондознавча спадщина видатного бібліотекознавця Л. Б. Хавкіної втілена в її універсальних посібниках з бібліотекознавства: «Библиотеки, их организация и техника» (1904, 1911), «Руководство для небольших библиотек», що мали декілька перевидань; в укладанні адаптованих до кириличного шрифту «Трехзначных авторских таблиц Кеттера» (1916), які й понині мають важливе значення в організації фондів вітчизняних бібліотек. Концептуальні засади бібліотечного фондознавства Любов Борисівна збагатила розвитком теорій первинного та вторинного відбору, ядра фонду, обґрунтуванням принципу профілювання-координування в організації комплектування бібліотечних фондів, доведенням необхідності запровадження в публічних бібліотеках відкритого доступу [23]. Саме під керівництвом Л. Б. Хавкіної Російське бібліотечне товариство в 1916–1921 рр. розпочало централізоване комплектування бібліотек і стандартизацію предметів бібліотечної техніки.

Відомий український бібліотекознавець К. І. Рубинський, який майже 30 років керував бібліотекою Харківського університету, збагатив теорію і практику формування фондів наукових бібліотек розвитком ідей депозитарного зберігання та міжнародного книгообміну, раціонального обліку й ефективного розміщення великих за обсягом фондосховищ. Так, починаючи з 1900 р., за його ініціативою було налагоджено регулярні книгообмінні операції з науковими бібліотеками Росії та Західної Європи, суттєво зростала повнота надання в бібліотеку обов'язкового примірника видань викладачів Харківського університету, активізоване таке важливе джерело документопостачання як «нерозібрані фонди» обсягом 40 тис. од. зберігання, недоступні користувачам університетської бібліотеки протягом попередніх сімдесяти років. Специфічним для перших років радянської влади було таке джерело документопостачання фондів, як реквізовані бібліотеки вчених-емігрантів. Завдяки високому професіоналізму К. І. Рубинського, якого було призначено завідувачем складу реквізованих книг, удалося зберегти більше 200 тис. найцінніших наукових видань, які він кваліфіковано розподілив по бібліотеках Харківщини, суттєво поповнивши фонди бібліотеки університету та Харківської громадської бібліотеки (нині — Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка) [4].

М. А. Годкевич увійшов у історію українського фондознавства як провідний фахівець з теорії і практики функціонування системи обов'язково-примірника творів друку та міжнародного книгообміну [11–12]. Працюючи на посаді директора Української книжкової палати (1922–1933 рр.), він активно досліджував проблеми становлення різноманітних видів обов'язкового примірника, особливості їх законодавчого заснування, функцій і типо-видового наповнення, вперше в історії вітчизняної бібліотечної справи в 1924 р. реалізував на законодавчому рівні систему місцевого обов'язкового примірника як джерела документопостачання фондів обласних і районних бібліотек України. Працюючи над кандидатською дисертацією «Обов'язковий примірник творів друку в СРСР та за кордоном», він зібрав унікальний фактичний матеріал з історії виникнення й розвитку обов'язкового примірника документів за кордоном і в дореволюційній Росії, запропонував розгорнуту класифікацію його видів, обґрунтував необхідність диференційованого підходу до їх повноти, визначив різноманітні критерії відбору профільних комплектів цієї важливої форми гарантованого документопостачання фондів наукових бібліотек.

Суттєвий внесок у розробку теоретичних основ комплектування бібліотечних фондів зробили своїми концептуальними ідеями й цінними практичними посібниками Б. О. Борович «Организация и ведение небольших библиотек» (1918), Д. А. Балика та Н. Я. Фрідьєва «Руководства для библиотек» (1920). Наприкінці 1920 — початку 1930-х рр. на сторінках спеціальної періодики запекло дискутувалося питання про місце бібліотечного колектора в системі «книжкове видавництво — бібліотека». Б. О. Борович розглядав колектор як організаційний та методичний посередник, який, з одного боку, поповнює бібліотеки літературою, а з іншого, передає видавництвам відомості про попит на неї, про читацькі інтереси. Він науково обґрунтував необхідність створення колектора в кожному великому місті [6]. Результатом дискусії стало зміцнення мережі бібліотечних колекторів, які успішно функціонували як основне джерело документопостачання бібліотек аж до початку 1990-х рр. У 1920-ті рр. разом з Л. Б. Хавкіною Б. О. Борович широко пропагував систему відкритого доступу читачів до бібліотечних фондів, до якої остаточно масові бібліотеки СРСР перейшли в 1929 р. після прийняття постанови ЦК ВКП(б) «Про удосконалення бібліотечної роботи». Але в 1933 р. безпосередній доступ читачів до фондів бібліотек заборонили з ідеологічних міркувань [23].

Значний внесок у розроблення методів вивчення бібліотечних фондів як основи досягнення відповідності їх складу й структури завданням бібліотек та потребам користувачів зробив Д. А. Балика. У його працях «О внутренней и внешней работе библиотекаря» (1918), «О внешней статистике» (1919), «Определители библиотечной работы» (1919) розкрито взаємозалежності читаності, оборотності, інших кількісних та якісних показників функціонування та використання бібліотечного фонду, надано методики їх розрахунків. У концепціях цього видатного бібліотекознавця можна виявити зародки системного підходу до визначення сутності бібліотечного фонду, принципів його комплектування як основи керівництва читанням.

Ставлення Л. Б. Хавкіної та Д. А. Балики до комплектування фонду як першого етапу керівництва читанням поділяла й відомий бібліотекознавець Н. Я. Фрідьєва [27] — перший декан першого в Україні бібліотечного факультету і завідувач кафедри бібліотекознавства Харківського інституту комуністичної освіти (ХІКО, нині — Харківська державна академія культури). Значним внеском Надії Яківни в історію українського фондознавства є її ґрунтовні праці, що висвітлюють становлення та особливості розвитку вітчизняних бібліотек у дореволюційні роки та в перші роки радянської влади [26, 29].

Важливими факторами, що сприяли початку якісно нового етапу організації та когнітивної інституціоналізації харківської наукової школи бібліотечного фондознавства, стало запровадження в 1925 р. на базі Харківського інституту народної освіти (ХІНО) підготовки бібліотечних кадрів вищої кваліфікації, відкриття профільних випускових кафедр, поступове формування в межах сумативного комплексного навчального курсу «Бібліотекознавство» системи знань про бібліотечний фонд, виокремлення на початку 1970-х рр. самостійної наукової й навчальної дисципліни «Бібліотечні фонди», а згодом — дисципліни «Бібліотечне фондознавство» (1990-ті рр.).

З метою посилення фундаменталізації підготовки бібліотечних кадрів у 1928 р. Наркомпрос УРСР направив у ХІНО для викладання курсу «Бібліотекознавство» відомого на той час дослідника й організатора бібліотечної справи Н. Я. Фрідьєву. Очоливши факультет політосвіти, Н. Я. Фрідьєва доклала чимало зусиль для організації першої в Україні кафедри бібліотекознавства та самостійного бібліотечного факультету. У 1929 р. факультет політичної освіти ХІНО реорганізовано в Харківський інститут політичної освіти (ХІПО), а в 1931 р. його реформовано у Всеукраїнський інститут комуністичної освіти (ВУІКО), в структурі якого створили бібліотечний факультет з провідною кафедрою бібліотекознавства під керівництвом Н. Я. Фрідьєвої. Важливо підкреслити, що на кафедрі бібліотекознавства в різні роки працювали Д. А. Балика, Б. О. Борович, М. А. Годкевич та ін. провідні фахівці в галузі бібліотечної справи. Зважаючи на нагальну потребу України в наукових кадрах бібліотечного профілю, восени 1931 р. у ВУІКО при кафедрі бібліотекознавства відкрито аспірантуру, що сприяло зміцненню теоретичної підготовки викладацького корпусу факультету [28].

У 1930–1940-х рр. фондознавча складова підготовки бібліотечних кадрів була розпорощена в змісті споріднених навчальних дисциплін — «Бібліотекознавство», «Бібліографія», «Книгознавство», вважалося, що викладання теорії й технології комплектування бібліотечних фондів має базуватися на знанні загальної та галузевої бібліографії як основи відбору книжкової продукції. Питання організації фонду впродовж тривалого часу були об'єднані з питаннями організації бібліотечних каталогів, що привело до виокремлення зведеного навчального курсу «Організація бібліотечних фондів і каталогів». Наприкінці 1940-х рр. ці тенденції знайшли відбиття не лише в змісті, але й в організації навчального процесу: в структурі біб-

ліотечного факультету Харківського бібліотечного інституту створено самостійну кафедру організації бібліотечних фондів і каталогів (1949), що сприяло зміцненню фондознавчої підготовки кадрів, стало суттєвим поштовхом до розвитку цілісної теорії формування бібліотечних фондів.

З часу заснування кафедри базовий курс «Бібліотечні фонди і каталоги» викладав А. А. Ашукін, який з 1953 по 1963 рр. — завідувач кафедри, змінив на цій посаді О. А. Майбороду. Під керівництвом А. А. Ашукіна на кафедрі суттєво зміцнюється науково-методичне забезпечення фондознавчої підготовки майбутніх фахівців, публікують перші видання програмних матеріалів і текстів лекцій. У 1958 р. під редакцією А. А. Ашукіна вийшли друком навчальний посібник «Організація бібліотечних фондів і каталогів» авторів О. С. Сокальського і В. М. Турова, лекція Є. П. Тамма «Методи комплектування бібліотечних фондів», підготовлена для студентів заочного відділення з курсу «Бібліотекознавство» [19, 24]. На початку 1960-х рр. опубліковані лекції А. А. Ашукіна, присвячені таким важливим фондознавчим питанням як принципи комплектування бібліотечних фондів, система й типологія фондів бібліотек СРСР [1, 2].

У 1960–70-ті рр. у структурі й змісті фондознавчої підготовки фахівців відбувається поступова інтеграція питань комплектування й організації бібліотечних фондів, посилюється увага до системних узагальнень і послідовного викладення матеріалу щодо теорії й технології фондоформування. З 1963 р. на посаду завідувача кафедри бібліотечних фондів і каталогів ХДБІ призначено видатного українського бібліотекознавця Є. П. Тамма, який, очолюючи кафедру до 1986 р., методологічно й організаційно сприяв оформленню цілісної теорії формування бібліотечного фонду як розділу бібліотекознавства, підтримав виокремлення й розвиток самостійного вузівського курсу «Бібліотечний фонд», згуртував на кафедрі міцний осередок найавторитетніших в Україні фахівців у галузі теорії бібліотечних фондів, який цілком справедливо вважають фундатором українського фондознавства.

У 1971 р. у співавторстві з О. С. Сокальським та В. М. Туровим Є. П. Тамм видав друком перший в Україні підручник для культосвітніх училищ «Бібліотечні фонди і каталоги» [20], ініціював уведення до навчального плану підготовки бібліотекарів-бібліографів вищої кваліфікації таких інноваційних спецкурсів як «Фонди і каталоги недрукованих та аудіовізуальних матеріалів» [25], «Організація бібліотечних фондів у наукових бібліотеках», «Формування фондів технічної літератури й документації» та багато ін. Під час його керівництва колектив кафедри поповнило молоде покоління викладачів-фондознавців, серед них: В. А. Мільман, М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарєнко, які з середини 1970-х рр. вперше в історії кафедри успішно закінчили аспірантуру Московського державного інституту культури (МДІК) і захистили кандидатські дисертації фондознавчої проблематики.

Так, М. П. Васильченку належить пріоритет у розробці проблем комплектування фондів дитячих і шкільних бібліотек. Його кандидатська дисертація, присвячена обґрунтуванню принципів комплектування, теорії ядра і повноти фондів обласних дитячих бібліотек, яка була достроково захищена

в МДІК у 1975 р., стала помітним явищем у радянському бібліотечному фондознавстві. Він і нині активно розробляє концептуальні проблеми бібліотечного фондознавства — принципи й закони формування бібліотечних фондів, теоретико-методологічні основи управління фондоформуванням та ін. Його численні й дискусійні публікації фондознавчої проблематики [8–10] знаходять відгуки фахівців не лише в Україні, але й на пострадянському просторі.

У 1979 р. в аспірантурі МДІК достроково захистила кандидатську дисертацію «Координація комплектування бібліотечних фондів в умовах централізації мережі державних масових бібліотек» Н. М. Кушнарєнко. Нині в її науковому доробку близько 50 наукових, навчальних та навчально-методичних праць, які вона присвятила теоретичному осмисленню проблем комплектування бібліотечних фондів, удосконаленню змісту, методології та методики фондознавчої підготовки бібліотечних фахівців.

Окрім актуальних дисертаційних досліджень і розроблення міцного науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін фондознавчого циклу, важливим внеском кафедри в розвиток бібліотечного фондознавства стало видання в 1993 р. провідними викладачами, доцентами М. П. Васильченком, Н. М. Кушнарєнко і В. А. Мільман навчального посібника «Бібліотечні фонди» — першого й єдиного на той час у країні навчального видання, яке вийшло друком з грифом Міністерства освіти України для бібліотечних відділень училищ культури [7]. Посібник написано так ґрунтовно, що й нині він широко використовується для підготовки молодших спеціалістів з бібліотечної справи в профільних вищих навчальних закладах України I–III рівнів акредитації.

З початку 1990-х рр. розпочав якісно новий етап розвитку харківської школи бібліотечного фондознавства, характерними ознаками якого є концептуальна єдність і тісні організаційно-когнітивні зв'язки з московською фондознавчою бібліотечною школою, очолюваною видатним бібліотекознавцем Ю. М. Столяровим, суттєве зміцнення теоретико-методологічного підґрунтя й масштабів фондознавчих наукових досліджень, остаточна інституціоналізація бібліотечного фондознавства в самостійну наукову й навчальну дисципліну. Цьому сприяли суттєве зростання наукового цензу кафедри, очолювані першим в її історії доктором наук — відомим українським фондознавцем Н. М. Кушнарєнко, поглибленням міждисциплінарних досліджень кафедри, яка з 1993 р. перейменована в кафедру документознавства, відкриття в ХДАК у 1994 р. аспірантури, в 1996 р. — докторантури, в 1998 р. — спеціалізованої вченої ради з правом захисту дисертації з наукової спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство».

З метою поглиблення фондознавчої складової підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців в умовах ступеневої освіти в 1999 р. Н. М. Кушнарєнко ініціювала введення до навчального плану підготовки магістрів зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» професійно орієнтованої навчальної дисципліни «Бібліотечне фондознавство», розробивши в співавторстві з В. А. Мільман першу програму цього інно-

ваційного курсу.

Підтримка Н. М. Кушнарєнко постійних творчих контактів зі своїм науковим керівником — лідером російської наукової школи бібліотечного фондознавства професором Ю. М. Столяровим, творчий розвиток його ідей, згуртованість у вирішенні найактуальніших фондознавчих проблем сучасності, турбота про подальші перспективи розвитку власної наукової школи сприяли зміцненню спадкоємності фондознавчих досліджень кафедри, забезпечили її поповнення новою генерацією молодих викладачів-фондознавців. Серед них А. А. Соляник, Т. Д. Булах, І. О. Коханова, які плідно розробляли проблеми бібліотечного фондознавства на рівні кандидатських і докторських дисертаційних досліджень, реалізовували наукові здобутки в навчальних посібниках і комплектах науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін фондознавчого циклу. Так, у 1995 р. А. А. Соляник захистила кандидатську дисертацію, присвячену історії й сучасному стану постачання бібліотек місцевим обов'язковим примірником, у 2006 р. відбулися захисти кандидатських дисертацій Т. Д. Булах «Бібліотечна селекція документів в умовах інформатизації» та І. О. Коханової «Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства».

У 2005 р. доцент кафедри документознавства А. А. Соляник опублікувала перше в Україні монографічне дослідження фондознавчого спрямування, у 2006 р. захистила докторську дисертацію «Система документопостачання бібліотечних фондів: теоретико-методологічний аспект», у 1997 р. видала навчальний посібник «Документоснабження бібліотечних фондів» [21, 22], у співавторстві з Н. М. Кушнарєнко суттєво оновлено програму курсу «Бібліотечні фонди».

Завдяки продуктивній співдружності з московською фондознавчою науковою школою Ю. М. Столярова на початку 1990-х рр. харківські фондознавці одними з перших в Україні прийняли й підтримали ідею створення на факультеті бібліотекознавства та інформатики ХДАК кафедри документознавства, запровадження в навчальний процес нових навчальних дисциплін — «Документознавство», «Документологія», «Документно-інформаційні ресурси», «Бібліотечне фондознавство», розробили інноваційні авторські програми, навчально-методичні матеріали і навчальні посібники з цих курсів. Згодом у співпраці з лідером російської наукової школи бібліотечного фондознавства провідні науковці кафедри Н. М. Кушнарєнко та А. А. Соляник підготували ґрунтовну монографію «Еволюція бібліотечного фондоведення» (М., 2007), яка вийшла друком під науковою редакцією Ю. М. Столярова і завдяки міцному методологічному підґрунтя та загальноісторичному контексту викликала надзвичайний інтерес не лише фондознавців, а й широких верств бібліотечної громадськості на всьому пострадянському просторі. Варто зазначити, що цю монографію високо оцінили такі відомі й авторитетні фахівці, як С. Л. Лохвицька, А. В. Соколов, Н. З. Стародубова (Росія), П. Златкова (Болгарія), М. П. Васильченко, І. Я. Лосієвський, Г. М. Швецова-Водка (Україна) та ін.

Нині кафедра документознавства та книгознавства ХДАК — інтелектуальне ядро харківської школи бібліотечного фондознавства, її науковці мають пріоритет у дослідженні багатьох загальнотеоретичних та приклад-

них проблем формування бібліотечних фондів, очолюють розроблення комплексної загальноакадемічної науково-дослідницької теми «Документальні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку», розвивають теоретико-методологічні засади електронного фондознавства, інших інноваційних наукових дисциплін, постійно вдосконалюють фондознавчу складову вищої бібліотечно-інформаційної освіти, активно формують власні наукові школи. Нині докторами й аспіранти кафедри підготували до захисту ґрунтовні дисертаційні дослідження, присвячені концептуальним засадам розвитку книжкової комунікації в умовах радикальних соціокомунікаційних змін, особливостям функціонування дитячої книги в мультимедійному середовищі, системному формуванню краєзнавчих електронних ресурсів публічних бібліотек та ін.

Продуктивна творча діяльність нового покоління молодих дослідників — це запорука життєздатності харківської наукової школи бібліотечного фондознавства, якісними ознаками якої є збереження кращих традицій її фундаторів, спадкоємність базових напрямів наукових досліджень, постійне прагнення до осмислення та вирішення найсучасніших наукових завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ашукін А. А. *Бібліотечні фонди СРСР : лекція для студентів заочного відділення* / А. А. Ашукін. — Х. : ХДБІ, 1962. — 35 с.
2. Ашукін А. А. *Принципи комплектування фондів радянських бібліотек : лекція для студентів заочного відділення* / А. А. Ашукін. — Х. : ХДБІ, 1961. — 12 с.
3. Балака Д. А. *Определители библиотечной работы* / Д. А. Балака. — 2-е изд., значит. доп. — Томск, 1919. — 36 с.
4. Березюк Н. М. К. И. Рубинский: библиотекарь, библиотековед, библиограф (1860 — 1930) / Н. М. Березюк. — Х. : Тимченко, 2010. — 320 с.
5. *Бібліотечні фонди : прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для студентів спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»* / уклад. : Н. М. Кушнаренко, А. А. Соляник. — Х. : ХДАК, 2007. — 50 с.
6. Борович Б. *К спорам о библиотечном коллекторе* / Б. Борович // *Красный библиотекарь*. — 1930. — №6. — С. 41–43.
7. Васильченко М. П. *Бібліотечні фонди : навч. посіб. з дисципліни «Організація бібліотечних фондів і каталогів» для підготов. молодших спеціалістів вищ. навч. закладів* / Васильченко М. П., Кушнаренко Н. М., Мільман В. А. — Х. : Основа, 1993. — 152 с.
8. *Васильченко Н. П. Закономерности и принципы формирования библиотечных фондов* / Н. П. Васильченко // *Науч. и техн. б-ки*. — 1992. — №6. — С. 3–6.
9. *Васильченко Н. П. Управление библиотечными фондами: теоретические основы* / Н. П. Васильченко // *Вестник Библиотечной ассамблеи Евразии*. — 2009. — №1. — С. 44–52.
10. *Васильченко Н. П. Философские законы в библиотечном фондоведении* / Н. П. Васильченко // *Библиотечное дело-2004 : Всеобщая доступность информации : материалы Девятой междунар. науч. конф. (Москва, 22–24 апреля 2004 г.)*. — М., 2004. — С. 113–114.

11. Годкевич М. А. До питання книгообміну України з закордоном / М. А. Годкевич // *Культура і побут*. — 1927. — 338. — С. 12–16.
12. Годкевич М. А. Советское законодательство об обязательном экземпляре / М. А. Годкевич // *Сов. библиография*. — 1940. — Вып. 1(18). — С. 71–102.
13. Кушнарєнко Н. М. *Бібліотечне краєзнавство : підручник* / Н. М. Кушнарєнко. — К. : Знання, 2007. — 502 с.
14. Кушнарєнко Н. Н. *Документоведение : учебник* / Н. Н. Кушнарєнко. — 8-е изд., стер. — К. : Знання, 2008. — 459 с.
15. Кушнарєнко Н. М. *Методологічні засади книгознавчих, бібліотекознавчих і бібліографознавчих досліджень* / Н. М. Кушнарєнко // *Вісн. Харк. держ. акад. культури* : зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вып. 14. — С. 82–96.
16. Кушнарєнко Н. Н. *Новый этап институционализации науки о документе* / Н. Н. Кушнарєнко // *Науч. и техн. б-ки*. — 2005. — № 11. — С. 35–42.
17. Кушнарєнко Н. Н. *Формирование краеведческих фондов областных библиотек* / Н. Н. Кушнарєнко. — *Сов. библиотековедение*. — 1989. — № 5. — С. 43–50.
18. Мільман В. А. *Бібліотечний фонд України: розвиток та сучасний стан : лекція з курсу «Бібліотечні фонди» для студ. спец. «Бібліотекознавство та бібліогр.»* / В. А. Мільман ; Харк. держ. ін-т культури. — Х., 1995. — 27 с.
19. Сокальський О. С. *Організація бібліотечних фондів і каталогів* / О. С. Сокальський, В. М. Туров ; під ред. А. А. Ашукіна. — Х. : ХДБІ, 1958. — 230 с.
20. Сокальський О. С. *Бібліотечні фонди і каталоги : підруч. для культ-освіт. училищ* / О. С. Сокальський, Є. П. Тамм, В. М. Туров. — К., 1971. — 363 с.
21. Соляник А. А. *Документоснабжение библиотечных фондов : учебно-метод. пособие* / А. А. Соляник. — М. : *Либерия-Бибинформ*, 2007. — 128 с.
22. Соляник А. А. *Система документопостачання бібліотечних фондів: законотвірності розвитку : монографія* / А. А. Соляник. — Х. : ХДАК, 2005. — 230 с.
23. Столяров Ю. Н. *Эволюция библиотечного фондирования : монография* / Ю. Н. Столяров, Н. Н. Кушнарєнко, А. А. Соляник ; под. ред. Ю. Н. Столярова. — М. : *Гранд-Фаир*, 2007. — 688 с.
24. Тамм Є. П. *Методи комплектування бібліотечного фонду : лекція для студентів заочного відділення по курсу «Бібліотекознавство»* / Є. П. Тамм ; під ред. А. А. Ашукіна. — Х. : ХДБІ, 1958. — 39 с.
25. *Фонды и каталоги непечатных и аудиовизуальных материалов в библиотеках : учеб. пособие* / А. И. Котенко, Д. А. Кумок, В. А. Мильман, Е. П. Тамм ; Харк. гос. ин-т культуры. — Х., 1977. — 88 с.
26. Фридьєва Н. Я. *Библиотечное дело на Украине в первые годы Советской власти (1917–1920 гг.)* / Н. Я. Фридьєва, З. В. Гимальдинова // *История библиотечного дела на Украине (1917–1932 гг.)* / З. В. Гимальдинова, Н. Я. Фридьєва, Ф. А. Ещенко и др. ; под ред. Т. А. Скрипник : учеб. пособие. — Х., 1975. — Разд. 1. — С. 16–78.
27. Фридьєва Н. Я. *Изучение читателя: Опыт методики* / Н. Я. Фридьєва, Д. А. Балка ; под ред. М. А. Смушковой. — М.-Л., 1927. — 118 с.
28. Фридьєва Н. *Подготовка библиотечных кадров на Украине: [библиотечное отделение института политпросвета в Харькове]* / Н. Фридьєва // *Красный библиотекарь*. — 1930. — № 10. — С. 42–45.
29. Фридьєва Н. Я. *Публичная, общественная и бесплатные библиотеки г. Харькова до 1917 г. : дис.... канд. пед. наук* / Моск. гос. ин-т культуры. — М., 1954. — 325 с.
30. Хавкина А. Б. *Библиотеки, их организация и техника : Руководство по библиотековедению* / А. Б. Хавкина. — 2-е изд., перераб. и значит. доп. — СПб., 1911. — 404 с.

31. Хавкина А. Б. Руководство для народных библиотек / А. Б. Хавкина. — М. : Изд. т-ва И. Д. Сытина, 1910. — 130 с.
32. Хавкина А. Б. Руководство для небольших библиотек / А. Б. Хавкина. — М. : Изд. т-ва И. Д. Сытина, 1911. — 132 с.

Надійшла до редакції 22.09.2011 р.

УДК 025.3.001“19”(477.54)(09)

В. В. СЕДИХ

ВНЕСОК ВИКЛАДАЧІВ ХДАК У РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОГО КАТАЛОГОЗНАВСТВА

Уперше розглянуто внесок викладачів кафедри документознавства та книгознавства в розвиток бібліотечного каталогознавства України, розкрито каталогознавчий компонент у спадщині харківської бібліотечної наукової школи.

Ключові слова: бібліотечне каталогознавство, Харків, харківська бібліотечна наукова школа, Харківська державна академія культури, ББК, бібліотечні каталоги, навчальна література, бібліотечна каталогізація, педагози.

Впервые рассматривается вклад преподавателей кафедры документоведения и книговедения в развитие библиотечного каталоговедения Украины, раскрывается каталоговедческий компонент в наследии харьковской научной библиотечной школы.

Ключевые слова: библиотечное каталоговедение, Харьков, харьковская научная библиотечная школа, Харьковская государственная академия культуры, ББК, библиотечные каталоги, учебная литература, библиотечная каталогизация, педагоги.

The contribution of the teachers of the department of document management and book studies to the development of library catalogue studies of Ukraine is examined for the first time. The catalogue studies component in the heritage of Kharkiv scientific library school is revealed.

Key words: library catalogue studies, Kharkiv, Kharkiv library scientific school, Kharkiv State Academy of Culture, Library Bibliographic Classification, library catalogues, educational literature, library catalogization, teachers.

Про харківську бібліотечну школу за роки незалежності України вже написано чимало, проте для її дослідників ще залишаються «білі плями». Серед них — розвиток каталогознавчої думки її представниками.

Цікаво, що харківська школа, вважаємо, зароджувалась на початку ХІХ ст. саме на ґрунті проблем бібліотечної каталогізації. Професор і ректор Харківського імператорського університету В. Я. Джуньковський уперше на українських землях склав друкований систематичний каталог її бібліотеки (Х., 1824), який містив усі інновації того часу [4]. Не байдужими